

DOI: 10.20535/2522-1078.2022.2(12).270917

УДК 37.091.3

Надходження до редакції: 05.12.2022

Прийняття до друку: 17.12.2022

Фіголь Н. М.

канд. філол. наук, доц. кафедри видавничої справи та редагування Навчально-наукового видавничо-поліграфічного інституту, КПІ ім. Ігоря Сікорського, м. Київ, Україна, figoL_nadija@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2503-7243

Figol N.

PhD of Philology, Associate Professor at the Department of Publishing and Editing, Publishing and Printing Institute of Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, Kyiv, Ukraine, figoL_nadija@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2503-7243

КОМПЕТЕНТІСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ В ЕЛЕКТРОННОМУ НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

COMPETENT TRANSFORMATION OF TEACHERS IN THE ELECTRONIC EDUCATIONAL ENVIRONMENT

У статті йдеться про трансформацію компетенцій сучасного викладача, викликаних особливостями дистанційного навчання. Функції викладача в електронному навчальному середовищі кардинально змінюються: він стає фактично лише диригентом навчального процесу, при цьому багато його обов'язків перебирає на себе електронне навчальне видання, стаючи повноправним квазісуб'єктом електронного навчального середовища. Сучасний викладач, тьютор набирає функцій організаційної, комунікаційної, диригентської.

Функції викладача в електронному навчальному середовищі кардинально змінюються: він стає фактично лише диригентом навчального процесу, при цьому багато його обов'язків перебирає на себе електронне навчальне видання, стаючи повноправним квазісуб'єктом електронного навчального середовища.

Електронне навчальне видання виконує функцію накопичувача та передавача інформації. Водночас викладач, до якого дедалі частіше застосовують термін «тьютор» все одно лишається ключовою фігурою дистанційного електронного навчального середовища, оскільки він має розробити, спроектувати курс, розуміючи суть навчального процесу та прогнозуючи гармонійне поєднання теоретичного багажу та практичних навичок.

Таким чином, приходимо до висновку, що тьютор має підтримувати інтерес учня протягом усього навчального процесу, адже запал до навчання у різних суб'єктів навчального процесу може змінюватись, зменшуватись, а грамотний

та професійний тьютор мусить відчувати ці зміни та підтримати комунікацію на належному рівні, щоб не втратити студентів. Такі моменти можливі, якщо суб'єкт комунікації буде дезорієнтований у великому обсязі інформації або матиме технічні труднощі і не знатиме, як їх подолати — і тут знову на допомогу має прийти досвідчений тьютор.

Ключові слова: тьютор, компетенції, електронне навчальне середовище, дистанційна освіта.

The article talks about the transformation of the competencies of a modern teacher caused by the features of distance learning. The functions of the teacher in the electronic educational environment are radically changed: he becomes, in fact, only the conductor of the educational process, while many of his responsibilities are taken over by the electronic educational publication, becoming a full-fledged quasi-subject of the electronic educational environment. A modern teacher, tutor acquires organizational, communication, and conducting functions.

The functions of the teacher in the electronic educational environment are radically changed: he becomes, in fact, only the conductor of the educational process, while many of his responsibilities are taken over by the electronic educational publication, becoming a full-fledged quasi-subject of the electronic educational environment.

The electronic educational publication functions as a storage and transmitter of information. At the same time, the teacher, to whom the term "tutor" is increasingly used, still remains a key figure in the distance electronic learning environment, since he must develop and design a course, understanding the essence of the educational process and forecasting a harmonious combination of theoretical baggage and practical skills.

Thus, we come to the conclusion that the tutor must support the student's interest throughout the entire educational process, because the passion for learning in various subjects of the educational process can change, decrease, and a competent and professional tutor must feel these changes and support communication at the appropriate level. In order not to lose students. Such moments are possible if the subject of communication is disoriented in a large amount of information or has technical difficulties and does not know how to overcome them — and here again an experienced tutor should come to the rescue.

Keywords: tutor, compensation, electronic learning environment, distance education.

Постановка проблеми. Проблеми дистанційного навчання вивчали вітчизняні науковці: О. О. Андреев, К. Л. Бугайчук, Н. О. Каліненко, О. Г. Колгатін, В. М. Кухаренко, Н. А. Люлькун, Л. Л. Ляхоцька, Н. Г. Сиروتенко, Н. Є. Твердохлебова, О. В. Рибалко, Ю. О. Михайлова [1; 4; 5];

теоретичні та практичні аспекти змішаного навчання дослідники: В. М. Кухаренко, С. М. Березенська, К. Л. Бугайчук, Н. Ю. Олійник, Т. О. Олійник, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко, А. Л. Столяревська, А. М. Антоненко [2; 3]. Проте важливі аспекти лишилися поза увагою науковців.

Варто зупинитись як на самому новому терміні «тьютор», який вважаємо більш прийнятним для називання особистості наставника в електронному навчальному середовищі, так і визначити його компетентнісні характеристики, які відповідають вимогам інформаційного електронного середовища та викликам часу.

Результати дослідження. Тьютор (від англ. tutor — учитель) — особа, що відповідає за проведення занять, проводить ці індивідуальні або групові заняття із учнями, студентами, репетитор, наставник, найчастіше є розробником курсу.

Функції викладача в електронному навчальному середовищі кардинально змінюються: він стає фактично лише диригентом навчального процесу, при цьому багато його обов'язків перебирає на себе електронне навчальне видання, стаючи повноправним квазісуб'єктом електронного навчального середовища.

Електронне навчальне видання виконує функцію накопичувача та передавача інформації. Водночас викладач, до якого дедалі частіше застосовують термін «тьютор» все одно лишається ключовою фігурою дистанційного електронного навчального середовища, оскільки він має розробити, спроектувати курс, розуміючи суть навчального процесу та прогнозуючи гармонійне поєднання теоретичного багажу та практичних навичок.

Тьютор має гармонійно організувати співпрацю в дистанційному режимі, яка мусить втілюватись у співробітництві на спільний позитивний результат, чому можуть сприяти парні та групові тренінгові завдання, використання реальних ситуативних кейсів, самоперевірка та взаємоперевірка, конструктивні дискусії, обговорення. Ще одне — не менш важливе завдання тьютора — передбачити різнорівневий підхід до навчального процесу, що дозволить реалізувати учню свої потенційні можливості залежно від ступеня початкового багажу та рівня засвоєння матеріалу.

Основною мотивацією до створення дистанційних курсів та перетворення викладача на тьютора є розширення та залучення аудиторії, з якою викладач з тих чи інших причин — географічно віддалене

розташування, неможливість розміщення великої кількості учнів в одній аудиторії, врешті-решт карантинні обмеження, з якими ми зіштовхнулись в період пандемії 2020-2021 років, воєнний стан в Україні — не міг працювати. Саме тому дистанційне навчання розширює можливості педагогів, спонукаючи розширювати свій потенціал, технічні вміння, комунікаційні навички. Таким чином стають реальністю міжнародні конференції, семінари за участі від 300 і більше учасників та близько 20 країн.

Можна виділити, крім традиційних функцій, які виконує класичний викладач, функції тьютора:

- організаційна — організація навчального процесу: підготовка платформи для спілкування (гугл-клас, зум-конференція, скайп тощо); створення чату або каналу для спілкування;
- забезпечення наочності — підготовка матеріалів для ознайомлення (підготовка презентацій, слайдів, відео, фільмів тощо);
- комунікаційна — забезпечення комунікації між учасниками конференції, відеоуроку під час заходу та налагодження зворотного зв'язку;
- диригентська функція — це створення комунікаційного середовища, в якому комунікація відбувається за певним сценарієм та з розподіленими ролями.

При цьому функція, яка належала класичному педагогу — накопичення та передавання інформації — переноситься на електронне навчальне видання, що й дозволяє йому стати повноцінним квазісуб'єктом комунікації в електронному навчальному середовищі. Водночас тьютор мусить розставити певні акценти, наголосити на важливій інформації, розподілити ролі та завдання в цій комунікації.

«Тьютор більше не посідає позицію експерта — «знаю все». Він стає фасилітатором (помічником) знань, який синтезує та супроводжує ресурси студента та забезпечує йому технічний доступ до знань. Студенти бажають, потребують та цінять активність тьютора, який виконує зворотний зв'язок, підтримує, ставить питання, підсилює участь, тримає всю групу на навчальному маршруті», — зазначає В. Кухаренко у монографії «Теорія та практика змішаного навчання» [3, с. 45].

Компетенції та уміння тьютора мають численні напрями та створюють багатовимірну модель тьютора.

Завдяки дистанційному навчанню, активними учасниками якого ми є, відбувається розширення просторових, географічних та часових

параметрів в електронній навчальній комунікації. Стираються також вікові та психологічні кордони, що свідчить про розширення комунікаційних можливостей в електронному навчальному середовищі, можливості виходу за чіткі рамки, якими був до цього обмежений навчальний процес.

Тьютор повинен фактично відкрити для студента, учня весь обшир інформаційного простору, надати якомога більший доступ до інформації, з одного боку, а з другого — спрямувати навчальний процес у потрібне русло, систематизувати інформацію, обрати головне, адже не всі володіють достатніми аналітичними та систематизуючими здібностями і можуть в оволодінні знаннями зійти на манівці, особливо це може стосуватися учнів молодшої та середньої школи. Саме викладач має володіти надзвичайними організаційними та прогностичними функціями, щоб правильно окреслити електронне навчальне середовище, організувати просторово-часові рамки та обрати потрібний вектор спрямування пізнавальної діяльності. Інакше бажання опанувати інформаційні технології, здобувати нові знання в учнів швидко зміниться розчаруванням та згасне. Тому саме тьютор стає ключовою фігурою дистанційного навчального процесу як мудрий наставник та організатор.

Присутність та допомога тьютора конче необхідна студенту на всіх етапах навчального процесу, особливо вона потрібна на початковому етапі, коли потрібно налагодити ефективну комунікацію, створити групи, встановити зворотній зв'язок, надати методичні матеріали, окреслити перспективи курсу, спланувати етапи навчання та кінцевий результат. У цей період тьютор мусить провести допоміжне тестування, опитування, щоб визначити рівень знань, сформувані коректно навчальні групи. До того ж необхідно скласти пакети завдань та матеріалів відповідно до окремого виявленого рівня знань, щоб процес навчання був цікавим та індивідуалізованим, не перетворювався на копіювання та відписки. Викладач також повинен надати методичні рекомендації для вирішення завдань та пройти для зразку конкретні завдання, щоб показати студенту, як працювати з матеріалом, як уникнути певних труднощів та на який кінцевий результат очікується.

На подальших етапах комунікаційного процесу функції тьютора не зменшуються, а лише поглиблюються: він як вправний дирижер повинен підтримувати зв'язок, уміти створити сприятливу робочу атмосферу для засвоєння знань, регулювати та гасити конфліктні ситуації, якщо такі виникатимуть у запалі дискусії, щоб кожен учасник

комунікаційного процесу почував себе комфортно та міг працювати продуктивно, засвоюючи якомога більше корисної та необхідної інформації.

Тьютор має володіти ще й організаційними та психологічними навичками, щоб правильно організувати групу, підібрати слухачів приблизно з однаковою базою підготовки, яким буде цікаво опанувати запропонований матеріал та комфортно працювати разом.

Найбільше проблем, далі і розчарувань у студентів може викликати незнання комп'ютерних програм та технологій роботи з інформацією — і в цьому також має допомогти досвідчений тьютор, який повинен надати методичні роз'яснення по роботі з курсом та відповідною програмою. У іншому випадку — у студента виникнуть труднощі, а далі — демотивація щось роботи взагалі.

У методичних рекомендаціях також варто звернути увагу студента на методиці виконання практичних завдань, послідовності реалізації певних дій, що призведуть до отримання позитивного результату, при цьому важливо не лише надати дороговказ, а практично навчити мислити — аналізувати, робити висновки, узагальнення, що формує дослідницький потенціал кожного студента. Розбір типових завдань, вправ межує з навичками самооцінювання вивченого матеріалу, адже можна багато разів роз'яснити і надати готову відповідь, проте, на нашу думку, цінніше, коли студенти самотужки приходять до певних результатів під мудрим наставництвом і, крім того, вміють самостійно оцінити результати своєї праці. Наразі усе можна механізувати та надати готову відповідь, проте цінніше, коли відбувається обговорення та усвідомлення своїх результатів у вигляді ділової гри, розбору ситуацій — у цьому випадку студент самостійно приходить до своїх результатів, чує схвальні відгуки або справедливую критику оточення. Надання ж готових результатів значно спрощує навчання в електронному навчальному середовищі, нівелює користь від мисленнєвого самостійного процесу, вчить працювати зашорено, за готовим зразком, а поготів призводить і до більш прикрих дослідницьких хиб — компіляції та плагіату.

Етап контролю та тестування також мусить проходити під керуванням тьютора, який за визначеним початковим рівнем та обсягом опанованого матеріалу мусить сформулювати типові різнорівневі завдання, тести, які б відповідали рівню оволодіння дисципліни кожною групою, продемонструвати на прикладі, як їх виконувати. Тут важливо також

підкреслити індивідуальний підхід як до викладання, так і до перевірки знань кожного реципієнта, оскільки зрівнялівка не покаже справжній стан речей, веде до нівелювання особистості, а ми від початку стверджували, що кожен студент фактично створює своє інформаційне поле в електронному навчальному середовищі.

Висновки. Таким чином, приходимо до висновку, що тьютор має підтримувати інтерес учня протягом усього навчального процесу, адже запал до навчання у різних суб'єктів навчального процесу може змінюватись, зменшуватись, а грамотний та професійний тьютор мусить відчувати ці зміни та підтримати комунікацію на належному рівні, щоб не втратити студентів. Такі моменти можливі, якщо суб'єкт комунікації буде дезорієнтований у великому обсязі інформації або матиме технічні труднощі і не знатиме, як їх подолати — і тут знову на допомогу має прийти досвідчений тьютор. Звичайно, важлива місія покладається на тьютора і на завершальному етапі електронного навчання, коли потрібно перевірити знання та отримати результат. Більшість електронних курсів мають укладені вкінці тестові частини, проте безпосередню комунікацію із тьютором перелік питань не замінить. Тестовий матеріал повинен бути підкріплений вдалою комунікацією, яка має як сприяти успішному проходженню тестів, усуненню технічних непорозумінь. Крім того, цей комунікаційний процес допоможе дізнатись про труднощі проходження дистанційного курсу, щоб усунути негаразди для подальших суб'єктів електронного навчального процесу, а також сприятиме тому, щоб лишилось позитивне відчуття від комунікації, коли би студент, учень міг порадити проходження електронного курсу своїм колегам, одноліткам.

СПИСОК ВИКОРИСАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреев О. О. Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання: монографія / О. О. Андреев, К. Л. Бугайчук, Н. О. Каліненко, О. Г. Колгатін, В. М. Кухаренко, Н. А. Люлькун, Л. Л. Ляхоцька, Н. Г. Сиротенко, Н. Є. Твердохлебова // За ред. О. О. Андреева, В. М. Кухаренка. ХНАДУ, Харків: «Міськдрук», 2013. 212 с.
2. Антоненко А. М. Про застосування інформаційних технологій в накопичувальній системі підвищення кваліфікації державних службовців // Математичне та програмне забезпечення інтелектуальних систем (MPZIS-2012) : Матеріали X ювілейної міжнародної науково-

- практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 21–23 листопада 2012 р., С. 6–7. URL: http://mpzis.dp.ua/upload/file/mpzis_2012.pdf (дата звернення: 25.10.22).
3. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В. М. Кухаренко, С. М. Березенська, К. Л. Бугайчук, Н. Ю. Олійник, Т. О. Олійник, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко, А. Л. Столяревська; за ред. В. М. Кухаренка. Харків: «Міськдрук», НТУ «ХПІ», 2016. 284 с.
 4. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання : Умови застосування. Дистанційний курс : навчальний посібник. 2-е вид., доп. / В. М. Кухаренко, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко, за ред. В. М. Кухаренка. Харків : НТУ «ХПІ», «Торсінг», 2002. 320 с.
 5. Михайлова Ю. О. Основні принципи дистанційного навчання в системі підготовки кадрів для ОВС України // Форум права. 2014. № 2. С. 269–273. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_48.pdf (дата звернення: 25.10.22).
 6. ДСТУ 7157:2010. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості. [Чинний від 2010-07-01]. Київ, 2010. 14 с. (Інформація та документація).
 7. ДСТУ 3017:2015. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. [Чинний від 2016-07-01]. Київ, 2016. 38 с. (Інформація та документація).
 8. Сисоєва С. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ : ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.
 9. Смульсон М. Л. Психологічні особливості віртуальних навчальних середовищ // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2012. Т. 1. Вип. 8. С. 116–126.
 10. Tomopoulos S., Klass P., Mendelsohn A. Electronic children's books: Promises not yet fulfilled. *Pediatrics*. Official journal of the American academy of pediatrics. 2019. Vol. 143. Issue 4. doi:10.1542/peds.2019-0191 (25.10.2022).

REFERENCES

1. Andryeyev, O. O. & all (2013). *Pedagogichni aspekty` vidkry`togo dy`stancijnogo navchannya: monografiya* [Pedagogical aspects of open distance learning: monograph]. XNADU, Xarkiv: «Mis`kdruk». 212 p.

2. Antonenko, A. M. (2012). Pro zastosuvannya informacijny`x tehnologij v nakopy`chuval`nij sy`stemi pidvy`shhennya kvalifikaciyi derzhavny`x sluzhbovciv [About the use of information technologies in the accumulative system of improving the qualifications of civil servants]. Matematy`chne ta programne zabezpechennya intelektual`ny`x sy`stem (MPZIS-2012) : Materialy` X yuvilejnoyi mizhnarodnoyi naukovo-prakty`chnoyi konferenciyi, m. Dnipropetrovs`k, 21–23 ly`stopada 2012, Pp. 6–7. URL: http://mpzis.dp.ua/upload/file/mpzis_2012.pdf (25.10.22).
3. Kuxarenko, V. M. & all (2016). Teoriya ta prakty`ka zmishanogo navchannya : monografiya [Theory and practice of blended learning]. Xarkiv: «Mis`kdruk», NTU «XPI». 284 p.
4. Kuxarenko, V. M., Ry`balko, O. V. & Sy`rotenko, N. G. (2002). Dy`s-tancijne navchannya : Umovy` zastosuvannya. Distance learning: Terms of use. Distance course: study guide [Distance learning: Terms of use. Distance course: study guide]. Xarkiv : NTU «XPI», «Torsing». 320 p.
5. My`xajlova, Yu. O. (2014). Osnovni pry`ncy`py` dy`stancijnogo navchannya v sy`stemi pidgotovky` kadriv dlya OVS Ukrayiny` [Basic principles of distance learning in the personnel training system for the Ukrainian Armed Forces]. Forum prava. 2014. Vol. 2. Pp. 269–273. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_48.pdf (25.10.22).
6. DSTU 7157:2010. Vy`dannya elektronni. Osnovni vy`dy` ta vy`xidni vidomosti. [Chy`nny`j vid 2010-07-01]. [Electronic editions. Basic types and initial information]. Ky`yiv, 2010. 14 p. (Informaciya ta dokumentaciya).
7. DSTU 3017:2015. Vy`dannya. Osnovni vy`dy`. Terminy` ta vy`zna-chennya ponyat` [Edition. The main types. Terms and definitions]. [Chy`nny`j vid 2016-07-01]. Ky`yiv, 2016. 38 p. (Informaciya ta dokumentaciya).
8. Sy`soyeva, S. (2011). Interakty`vni tehnologiyi navchannya dorosly`x: navchal`no-metody`chny`j posibny`k [Interactive technologies for teaching adults: educational and methodological guide]. NAPN Ukrayiny`, In-t pedagogichnoyi osvity` i osvity` dorosly`x. Ky`yiv : VD «EKMO». 324 p.
9. Smul`son M. L. Psy`xologichni osobly`vosti virtual`ny`x navchal`ny`x seredivy`shh [Psychological features of virtual educational

environments]. Aktual`ni problemy` psy`xologiyi : zbirny`k naukovy`x prac` Insty`tutu psy`xologiyi im. G.S. Kostyuka NAPN Ukrayiny`. Ky`yiv, 2012. Issue 1. Vol. 8. Pp. 116–126.

10. Tomopoulos, S., Klass, P. & Mendelsohn, A. (2019). Electronic children's books: Promises not yet fulfilled. *Pediatrics*. Official journal of the American academy of pediatrics. 2019. Vol. 143. Issue 4. doi: 10.1542/peds.2019-0191 (25.10.2022).